

Nr 153.

Ankom till riksdagens kansli den 20 maj 1919 kl. 4 e. m.

*Utlåtande, i anledning av väckt motion angående löneroglering för
häradshövdingarna.*

(3:e avd.)

I en inom första kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion, nr 56, har herr *Hj. von Sydow* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om en utredning angående häradshövdingarnas löneförmåner jämte vad därmed äger sammanhang och därefter för riksdagen framlägga förslag till en sådan löneroglering för häradshövdingarna, som komme att bereda dem en skäligr bärgning och tillika giva utsikt till en god rekrytering av lantdomarekåren.

Till stöd för sin framställning har motionären anført följande:

»Enligt statsverkspropositionen har justitieministern ställt i utsikt, att redan under innevarande riksdag proposition kommer att avlätas till riksdagen med förslag till löneroglering vid rikets hovrätter. I själva statsverkspropositionen föreslås löneförbättring åt den civila personalen vid regements- och stationskrigsrätterna. De motiv, som föranlett justitieministern att ifrågasätta löneförbättring för nu nämnda, till justitiestaten hörande personal, äro utan tvivel mycket bärande. Det finnes emellertid en annan kategori av tjänstemän under justitiestaten, vilka i statsverkspropositionen äro lämnade å sido, men för vilka enligt min övertygelse en förbättrad ställning är ur det allmännas synpunkt av lika trängande behov påkallad som för förenämnda tjänstemän. Jag syftar härmed å rikets häradshövdingar.

Vikten av underdomarnas ämbete torde icke behöva närmare framhållas. Utredningen vid underrätten är grundläggande för varje rätts-
Bihang till riksdagens protokoll 1919. 6 saml. 73 häft. (Nr 151—153.) 2

gångsmåls behandling genom alla instanserna, och underrättens protokoll innefattar de rättsliga elementen för målets bedömande. Hela det utomordentligt viktiga inskrivningsväsendet i fråga om fast egendom, å vars ordentliga och samvetsgranna skötande äganderättsförhållandena bero, vilar ifråga om landsbygden faktiskt sett ensamt på häradshövdingarna. Det kan med skäl påstås, att rikets lantdomarekår för närvarande fyller högt ställda anspråk. Ingen jämförlig ämbetsmannaklass lär vara den överlägsen i fråga om skicklighet och samvetsgrannhet. Det ligger då vikt uppå, att detta goda förhållande fortfar även för framtiden. Detta hänger emellertid uppenbarligen därå, att häradshövdingarnas löneförmåner äro så avvägda, att de giva häradshövdingarna en skälig bärgning och kunna antagas leda till en god rekrytering av kåren.

Häradshövdingarnas inkomst utgöres för närvarande av lön 4,500 kronor, tjänstgöringspengar till växlande belopp, minst 1,000 kronor samt i vissa domsagor förvaltningsbidrag och slutligen sportler. Dessa senare utgöras huvudsakligen av expeditionslösen. Sportlerna gå till mycket olika belopp vid de olika domsagorna. Att sportelinkomsten i brutto går till 6,000 å 8,000 kronor torde kunna anses normalt. Men å andra sidan hava häradshövdingarna att bära kostnaderna för domsagornas förvaltning. Dessa kostnader, avlöning till biträden, utgifter för renskrivning, tingsgästning, inköp av papper m. m. äro mycket höga och hava under senare tider varit stadda i jämn ökning. Dyrtiden har träffat häradshövdingarna dubbelt. Dels hava de liksom rikets övriga innebyggare, fått vidkännas väsentligt ökade levnadskostnader, dels hava utgifterna för domsagornas skötsel i högst väsentlig mån förökats. Detta har skett i sådan grad, att den behållna inkomsten för åtskilliga domsagor blivit skäligen ringa. Enligt en på privat väg utgiven sammanställning av den behållna inkomsten vid domsagorna, vilken sammanställning torde vara fullt tillförlitlig, fanns under 1917 två domsagor, som gävo en inkomst under 6,000 kronor och åtta domsagor som gävo en inkomst av minst 6,000 men icke 7,000 kronor. Medelinkomsten torde ligga vid 8,000—9,000 kronor. Till jämförelse kan nämnas, att den högsta lönen, inberäknat dyrtidstillägg, är för en lokomotivförare vid statens järnvägar (inkl. milpengar) kronor 6,700, för en eldare vid statens järnvägar (inkl. milpengar) 5,067 kronor, för en överpostiljon vid kungl. postverket 5,250 kronor samt för en patrullerande poliskonstapel i Stockholm 5,953 kronor 60 öre.

Erkännas måste emellertid, att inkomsten av många domsagor i och för sig själv är god, och för några måste betecknas såsom hög. Men vid bedömande härav måste man taga hänsyn till befodringsför-

hållandena inom kåren. Medelåldern för nyutnämnda häradshövdingar ligger avsevärt över 40 år, och flertalet av dem har, intill dess de erhållit sina domsagor, icke haft någon fast anställning utan måst taga sig fram genom tillfälliga inkomster av förordnanden. I genomsnitt har det sålunda dröjt för dem minst omkring tjugu år från avlagd juridisk examen, innan de uppnått fast anställning. Det är klart, att vid sådant förhållande denna anställning måste giva mycket goda inkomster, om den skall kunna giva möjlighet till förräntning och amortering av den skuld, som den långa lönlösa arbetstiden måst medföra. Med hänsyn härtill kan det påstås, att avkastningen av de flesta domsagorna är för låg.

De svårigheter, som på senare tider i ekonomiskt avseende uppstått för lantdomarna, hava i viss mån från det allmännas sida blivit beaktade. På förslag av justitieministern beviljade 1918 års ordinarie riksdag ett anslag, varav i de domsagor, där första notarier anställas, en del av deras arvoden kan bestridas. På hemställan av justitieombudsmannen har Kungl. Maj:t förordnat om någon höjning av lösen för vissa expeditioner vid underdomstolarna. För att förbättra domsageaspiranternas ställning har anslag utverkats av riksdagen, varigenom sådana aspiranter, som av Kungl. Maj:t utnämnas till vice häradshövdingar, kunna erhålla ett fast arvode på 2,400 kronor. Bland dem, som äro sakkunniga i dessa frågor, torde emellertid endast en mening råda därom, att dessa åtgärder, om än i och för sig välbetänkta icke äro tillfyllest. Vad särskilt höjningen av lösen angår, så hade justitieministern för beredande av detta ärende tillkallat särskilda sakkunniga, vilka avgåvo ett förslag, som, om det genomförts, torde hava inneburit nöjaktig kompensation för ökningen av domsagornas förvaltningskostnader, men justitieministern ansåg sig icke kunna förorda detta förslag obeskuret utan reducerade det i sådan mån, att ökningen av domsagornas avkastning bliva skäligen ringa.

Olägenheter i de nuvarande förhållandena visa sig närmast i två avseenden. Dels är det ofta förenat med stora svårigheter för häradshövdingarna att erhålla tingsbiträden, utan vilka i många domsagor rättskipningens behöriga gång icke kan upprätthållas. Dels är antalet domsageaspiranter så ringa, att, när någon oförmodad ledighetsansökan inkommer från en häradshövding, det i regel är svårt för hovrätterna att finna en lämplig vikarie. Att domsageaspiranternas antal allt mer och mer förminskas är tämligen klart, ty för närvarande kan icke för en ung, duglig jurist den utsikten innebära någon lockelse att, efter tjänstgöring å domsagekansli med tillfälliga förordnanden än här än där

under 15 à 20 år mot ett ringa arvode, slutligen erhålla en fast anställning med 8,000 till 9,000 kronors inkomst. Fara föreligger alltså, om de nuvarande förhållandena få vara oförändrade, dels att rättskipningens behöriga gång blir lidande och dels att lantdomarekårens duglighet väsentligt förminskas. Faran är i båda dessa avseenden så allvarlig, att jag anser ett ingripande av statsmakterna nödvändigt.

Ett enkelt sätt att föröka inkomsterna av domsagorna utan att betunga statsverket är att höja expeditionslösen. I och för sig torde icke vara mycket att invända mot en måttlig höjning av denna lösen, t. ex. med 50 proc., ty med hänsyn till penningvärdets fall skulle man i realiteten ändock icke komma till samma utgift för allmänheten som år 1876, då den nuvarande löneregleringen för häradshövdingarna började tillämpas. Men härvid möter en svårighet. Ifall man utan vidare ökar lösen, kommer inkomstökningen huvudsakligast till godo häradshövdingarna i de bästa domsagorna och endast i ringa mån de häradshövdingar, som bäst äro i behov av löneförbättring. Skall man vidtaga åtgärden, blir det därför nog nödvändigt att kombinera den med en reglering av de övriga inkomsterna i domsagorna, så att förbättring sker endast där behovet föreligger. Frågan om en sådan reglering har en gång varit uppe. År 1905 väckte nämligen dåvarande justitieministern förslag om en sådan reglering av de fasta inkomsterna i domsagorna, att dessa skulle minskas för de bästa domsagorna i mån av innehavarnas avgång samt ökas för de sämre. Förslaget var emellertid förknippat med ett yrkande om anslag, för att man omedelbart skulle kunna genomföra löneförbättringen för de svagast avlönade häradshövdingarna, men då detta anslag avslogs av riksdagen, fick hela frågan förfalla. I statsutskottets utlåtande, som bifölls av riksdagen, finnes emellertid uttalat, att den föreslagna principen för en utjämning av häradshövdingarnas inkomster vore riktig. Jag tror också, att vid en förbättring av häradshövdingarnas löneförmåner det är nödvändigt att genom en liknande anordning eller på något annat sätt verkställa en utjämning så, att ökningen icke tillgodokommer andra än dem, som verkligen äro i behov därav. Hela denna fråga är emellertid så pass invecklad, att den icke torde kunna lösas utan en särskild utredning av alla i samband med densamma stående omständigheter.»

*Utskottets yt-
rande.*

I likhet med motionären har utskottet funnit, att åtskilliga skäl tala för att frågan om en reglering av häradshövdingarnas löneförmåner upptages till prövning. Visserligen har jämväl för dessa befattnings-

havare på senare tid viss löneförbättring kommit till stånd dels genom den under år 1918 vidtagna förhöjningen av expeditionslösen, dels genom det provisoriska lönetillägg, som innevarande riksdag beslutit tilldela de häradshövdingar, vilkas sammanlagda behållna löneinkomster understiga 10,000 kronor. Det förstnämnda inkomsttillskottet, den förhöjda expeditionslösen, torde emellertid uppvägas av ökade kostnader för det häradshövdingarna åliggande expeditionsarbetet m. m. och den provisoriska löneökningen torde, särskilt för de lägsta inkomsttagarna bland häradshövdingarna, få anses alltför otillräcklig för att kunna motsvara befogade löneanspråk från dessas sida.

En särskild svårighet vid reglering av häradshövdingarnas löner ligger emellertid i den synnerligen stora ojämnhet i fråga om inkomster, domhavandena i de olika domsagorna åtnjuta. Enligt en utgiven kalender över rikets domsagor, innehållande uppgifter om häradshövdingarnas inkomster för åren 1915—1917 skulle för åtskilliga häradshövdingar inkomsten, utöver med tjänsteutövningen förbundna utgifter, årligen under nämnda år uppgått till mellan 12,000 och (högst) 17,600 kronor — inkomster, som torde få anses tämligen höga. För flertalet andra häradshövdingar åter låg motsvarande inkomst mellan 9,000 och 12,000 kronor, under det att ett icke ringa antal angävos åtnjuta än mindre inkomstbelopp, ända ned till 4,543 kronor. Uppenbart är, att jämväl efter det i år beviljade provisoriska lönetillägget sistnämnda löneinkomster måste anses för befattningshavare med en domhavandes verksamhet och ställning alltför ringa.

Ett avvaktande av den omorganisation av domstolsväsendet, som förväntas bli ett resultat av processkommissionens arbete, synes med hänsyn till de svagast avlönade häradshövdingarna icke vara tillräcklig. I betraktande av att en dylik omorganisation likväl är under övervägande, torde emellertid en nu igångsatt löner reglering böra begränsas till en partiell sådan, så anordnad, att icke blivande bestämmelser om vare sig löner eller jurisdiktionsområden därigenom föregripas. Den bör alltså, enligt utskottets förmenande, på samma gång den lämnar häradshövdingar i bättre löneställning oberörda, gå ut på en utjämning tillvidare genom en förbättring av löneförmånerna för befattningshavarna i de ekonomiskt mindre gynnsamma domsagorna. Var gränsen för en sådan löner reglering skäligen bör sättas och under vilken form samt med vilka belopp löneförbättringen lämpligen bör utgå, låter sig givetvis lättast bedömas på grundval av en därom verkställd allsidig utredning.

Under hänvisning till vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t verkställa utredning rörande lämpligheten av och omfattningen för en partiell löneförbättring för härads hövdingarna och därefter till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 20 maj 1919.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: se under utlåtande nr 151.
